

Oplevelser: Koblinger og transformationer

REDIGERET AF:
Christian Jantzen
Jens F. Jensen

EXCITE 1

Kunst som iscenesetter og identitetsforandrer

Marit Benthe Norheim

Jeg har alltid vært opptatt av kunst som er satt inn i / eller er del av en sammenheng, som f.eks i kirker eller templer. Kunst som har en vilje til å kommunisere, og på en eller annen måte fungerer som en slags døråpner. Kunst som man kan oppleve på mange plan, ikke bare gjennom intellekt og tanke. Ved å konkretisere en tanke eller en følelse, som man gjør når man uttrykker seg skulpturelt, delaktiggjør man tilskueren og tar denne med inn i en opplevelse som både kan være umiddelbar og likevel kreve tid. Derfor har det å arbeide med utsmykninger til det offentlige rom, opptatt meg sterkt i mange år. Det å iscenesette en historie – mine egne utvalgte deler av historier satt i forhold til det stedspecifikke – har vært en drivkraft i en stor del av min billedkunstneriske produksjon.

Denne artikkel, Marit Benthe Norheims "Kunst som iscenesetter og identitetsforandrer", og den følgende artikkel, Helle Riis' "StøpeSkien & prosjekt Rottejomfruen", henger til en vis grad sammen.

Marit Benthe Norheim presenterer nogle af sine udvalgte værker og tankerne bag dem, herunder bl.a. værket "Rottejomfruen". Og i den efterfølgende artikkel beskriver Helle Riis, hvordan "Rottejomfruen" fungerer på StøpeSkie, hvad StøpeSkien er, og hvorfor og hvordan StøpeSkien har indgået et samarbejde med Marit Benthe Norheim.

Marit Benthe Norheim og Helle Riis var programsat i samme session på Oplevelseskonferencen i Aalborg under titlen "Kunst som iscenesætter og identitetsforandrer".

Red.

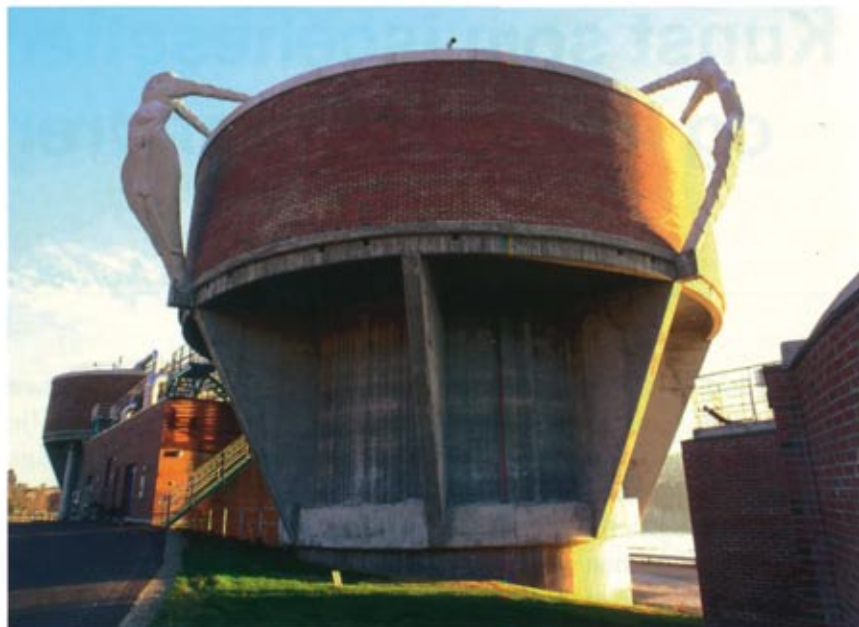

Illustration 1: "Damer i blest"

"Damer i blest"

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i min utsmykning "Damer i blest" til treforedlingsbedriften Union/ Norske Skog, Skien. Her har jeg laget 5 figurer, hver 6 meter høye, som en arkitektonisk del av to industrielle rensereaktorer. Bedriftens ønske var å skape et positivt fokus på deres dengang nye (1996) biologiske rensetanke. Dette tilbygget fremstod som fabrikkens flaggskip, både innholdsmessig og arkitektonisk/visuelt på grunn av bygningenes konsoller. Jeg valgte å lage en fruktbarhets-syklus bestående av kvinnelige gallionsfigurer i forlengelsen av konsollene, så de blir en del av bygningen. Som det kjente folkelige symbolet gallionsfiguren er, hvor den til alle tider har beskyttet mennesket på dets farefulle ferd på ukjent farvann, beskytter betongkvinnene den biologiske, livmoraktige rensentanke. Hver av skulpturene har sin historie tilknyttet prosessen, samtidig som de er tenkt som en slags åndelige "pin-ups" med innhold, i et meget mannsdominert fabrikksmiljø, hvor området rundt utsmykningen er arbeidsmessig i bruk døgnet rundt. I tillegg til at de ansatte har vist stor entusiasme for damene deres, fikk bedriften en egen side på Miljøverndepartementets hjemmeside, for både visuelt og forureningsmessig å ha høynet miljøet i Skien.

Norsk form og industriblader stod side om side med gratulasjoner og ros.

For meg var det fantastisk å oppleve den betydningen disse irrasjonelle skikkelsene fikk i en så rasjonell funksjonell sammenheng. I skrivende stund er desverre fabrikken ved å legges ned. I denne vanskelige prosessen, har flere av de ansatte sagt klart at "Unionsdamene våre får de ikke ta fra oss"!

"Rullende Engler"

En annen gruppe skulpturer jeg velger å fokusere på, er "Rullende Engler", bestående av 16 menneskestore engler i betong, modellert over søplestativer/skraldespandsstativer. Englene fikk hjul, så de kunne bevegges. Samtidkomponist Geir Johnson laget lyder innstøpt i hver engel, basert på insekter og fugler, så de danner sin egen lydverden. Disse englene har trillet gjennom Oslo sentrum og åpnet Jakob Kulturkirke, deretter rullet de gjennom Wick, nord i Skotland (Northlandsfestival), så til London, hvor de oppholdt seg på Trafalgar Square (i forbindelse med tenningen av det norske juletre som gis i gave til England av Norge hver år). Deretter besøkte de Church of St. Martin in the Fields og

Illustration 2: "Englar på Trafalgar Square"

Salisbury Cathedral, (Salisbury Festival) for tilslutt å rulle rundt i Sæby, Danmark. På hele denne reisen fulgte Det Norske Solistkor og solist Siri Torjesen med, for å fremføre korverket "Rolling Angels", av Geir Johnson skrevet til skulpturene.

Englene er, i likhet med gallionsfigurene et folkelig symbol, som alle har et forhold til på forskjellige plan. Det har vært spennende og lærerikt å lage en foranderlig utsmykning som denne, hvor folks deltagelse og involvering har vært altavgjørende for å kunne bruke dem i det offentlige rom. De har blitt trukket og puffet gjennom byene av både unge og gamle. Denne reisen (2000-2001) har også vist meg de tre kulturers forskjellige forhold til engler som symbol, og reaksjoner på engleskulpturenes inngripen i det offentlige liv. I Norge med deres indremisjonske tradisjon ble det lagt mest fokus på skulpturene som et misjonerende redskap og fordommer i forbindelse med dette. Både i UK og Danmark var nysgjerrigheten hos menigmann og kulturpublikummet i en helt annen grad rettet inn mot sammenhengen mellom det åndelige aspektet og kulturen, både innholdsmessig og historisk. Englene iscenesatte konfronterende og utfordrende situasjoner ved sin blotte tilstedeværelse, og kunne oppholde seg i et hvilket som helst rom, både inne og ute. Omgivelsene forandret karakter ved ankomsten av en så stor engleflokk.

"Fruen fra havet"

"Rullende engler" førte direkte til den neste utsmykning jeg velger å fremheve. Turistsjef Inger Grund Petersen i Sæby falt for englene og involverte dem i et kulturbyarrangement "Mellom himmel og hav", 2001 med støtte fra Nordjyllands Amt. I samarbeid med Mary Miller, (leder av kulturby Stavanger 2008) utviklet vi en prosjektbeskrivelse med utgangspunkt i englene og gallionsfigurene, som gikk ut på at jeg skulle lage permanente stedsspesifikke gallionsfigurer med deltagelse av lokalbefolkningen, i Danmark, Norge og UK.

Den første av serien ble "Fruen fra havet", som tok en del av sitt innhold fra Sæbys historie som Mariastad, med Mariakirken, hvor det fins et flott kalkmaleri av Maria Beskytteren. Her holder hun på middelaldersk vis sitt nakne bryst fram til Kristus på dommens dag, mens mennesker søker tilflukt i hennes kappe. "Ved dette bryst har du diet, ha nåde for disse arme mennesker", ber hun. En annen ingrediens er den vakre og lidenskapelige kjærlighetshistorien "Fruen fra havet",

hvor hovedpersonen ser seg selv som en havfrue skyllet på land. Havet er brukt som et bilde på de voldsomme kreftene i og utenfor en selv. Henrik Ibsen skrev dette skuespillet etter sitt opphold i Sæby rundt 1885.

Med utgangspunkt i beskyttelsessymbolene engler og gallionsfigurer, inviterte vi skoler og barnehager med på prosjektet. Barna skulle tenke seg en farefull situasjon, det kunne være reiser på havet eller i lufta, eller for noen det å være hjemme eller på skolen. Den aktuelle situasjonen kunne holdes hemmelig, om det var ønskelig, men skulle være bakgrunnen for det personlige beskyttelsessymbolet de valgte å utforme. Det har vært viktig for meg i arbeidet med involvering av barn og unge at de ikke bare skulle gjøre, men bevisstgjøres om den skapende prosess. Derfor arbeidet skolene parallelt med forskjellig relaterende tema. Med begreper som frykt og beskyttelse, med Ibsens skuespill, med havet og gallionsfiguren generelt, med Maria skikkelsen og byens relasjon til den osv. Noen skoler laget egne skuespill, utstillinger, bøker, dans etc. Hver skole valgte selv hvor mange ressurser de ville bruke på prosjektet.

En av englene besøkte alle 12 institusjonene og ble en tid på hvert sted. Samtidig turnerte jeg med et lysbildeforedrag om min egen innfallsvinkel til å arbeide med beskyttelsestematikk.

Illustration 3: "Fruen fra havet"

Barnas relieff i glass og keramikk ble utført med bistand fra dyktige lokale kunsthåndverkere. I alt er 905 totalt unike beskyttelsessymboler lagt inn i kvinnens nesten 7 meter høye betongkropp. Den har to sider, for å gi plass til både Maria og Fruen fra havet, og benytter seg dermed også av Janussymbolene, som står for dobbeltheten i alt. Resultatet av barnas mosaikk er et fantastisk tidsbilde, bestående av alt fra mobiltelefoner og playstations, til våpen og kjæledyr, engler djevler og kors, og pizza eller pølsehorn til dem som er redde for å sulte.

Den beste reaksjonen på "Fruen fra havet", kom fra havnefogden som i arbeidsprosessen var mest opptatt av om brystene ble modellert store nok. Da hun stod ferdig stod han lenge og så på henne, før han utbrøt: "Hun kan jo komme til å gå amok!" Jeg spurte hva han mente, og han sa at skulpturen burde innvies eller velsignes for at alle kreftene skulle kunne arbeide sammen!

Engasjementet fra skolene og barnehagene, barna selv og lokalbefolkningen var overveldende. Men det har også vært overraskende og overveldende å oppleve hvordan skulpturen lever videre og skaper nytt engasjement og biprodukter. Noen av disse er den lokale Brugsens "Fruen fra havet" vin med forskjellige fotos av henne på etiketten hvert år og portrett av skulpturen utformet som stearinlys. Hun har blitt brukt på logoer til diverse organisasjoner, brevpapir til kommunen, og adskillige artikler om skulpturen finnes både i turistbrosjyrer, ukeblad og kunsttidskrifter.

"Medaljens forside"

Etter "Fruen fra havet" tok jeg med meg ideen om å involvere befolkningen, i en utsmykning til "Friskliv senteret" i Porsgrunn, Norge, 2003, et senter for idrett, kultur og helse. "Medaljens forside" består av to buede skikkelser i betong, en mann og en kvinne, som står på hodet i et åpent inngangsparti. Jeg oppfordret folk i området til å donere medaljer til skulpturene, som ble modellert inn i figurenes forsider. Utgangspunktet for arbeidet var Søren Kierkegaard sitatet; "at turde er at miste fotfestet et øyeblikk, at ikke turde er at miste seg selv". Også barndomsmøter med byoriginalen "Verdenskongen", som stolt og verdig bærer en slitt uniform tettpakket med medaljer han har fått av alle slags mennesker, var en viktig inspirator. Skulpturene ble overstrødd med medaljer, alt fra verdensmesterskapsmedaljer, til krigsut-

merkelse og trimløp. Forskjellene på de mannlige og kvinnelige fortjenestene og antallet, gav også skulpturene en uventet dimensjon.

"Ledningegobelin"

"Rullende engler" brakte også en annen utsmykning på overraskende vis. Avfallsvesenet i Hjørring, AVV, identifiserte seg med englene på grunn av avfallsstativene de er bygd opp omkring. De ble avbildet både inne i og utenpå deres avfallsbrosjyre og jeg ble bedt om å lage en utsmykning til deres foredragssal laget av gjenbruksmaterialer. Jeg opplevde bedriften som en moderne "Askeladden"/"Klods-Hans", hvor deres prinsipp er at alt kan brukes og gjenbrukes, det fins muligheter i alt. Da jeg fikk se bunkene av ledninger etter demonteringen av elektriske artikler, så jeg dem plutselig som navlestrenger til vår moderne sivilisasjon. En fruktbar kvinne ble limt sammen av flere tusen meter brukte ledninger og har blitt gjenvinningsanleggets ansikt utad på mange måter. "Ledningegobelin" (2004) ble en iscenesettelse som tydelig ga virksomheten en understreket identitet. Det å gi verdi til det utstøtte er et tema jeg også brukte i produksjonen av englene og som innholdsmessig igjen henger sammen med skulpturen Rottejomfruen, som jeg skal avslutte med.

Illustration 4: "Medaljens forside"

Illustration 5: "Ledningsgobelin"

"Rottejomfruen" (2003-2006)

Da jeg ble spurt om å tenke ut en skulptur basert på "Rottejomfruen" i Ibsens skuespill, "Lille Eyolf", ble jeg både tent og betenkt. Etter å ha lest stykket flere ganger, funnet frem til analyser av det, og snakket med mange som har lest Lille Eyolf, ble jeg imponert over motet Helle Riis fra StøpeSkien viser, ved å velge et så konfronterende tema til en varig utsmykning av Skien.

Hun tar konsekvensen av at kunst skal være med på å flytte grenser, den skal utfordre likegyldigheten, være med til å utvide bevissthetsnivået og pirre nysgjerrigheten, slik Ibsen gjør det til fulle. Ved å gå inn på Ibsens tema, uten å illustrere, men røre ved hans historie, både gjennom direkte arbeid med barn og unge, samt assosiasjonsskapende gjennom skulpturens utforming håper jeg å få et uttrykk, som gir opplevelsen av å se mer enn det man ser med det blotte øye.

"Rottejomfruen" opplever seg selv som rotnenes befrier. Men hun har også lokket en tidligere kjæreste på sjøen, i tillegg til Lille Eyolf, som er en ung før-pubertær gutt. Hun har noe dragende over sig, og denne kvinnekraften vil jeg skal være synlig i figuren.

Eyolf drukner, men vann i bevegelse er brukt som symbol på forandring, nytt liv etc.

Rotta skal være med, som en del av henne, men samtidig adskilt, som en avhengighet; her kan man også komme til å bevege sig inn på historien om "Skjønnheten og udyret". Rotta er jo et av de mest hatet og avskydde dyr i vår kultur, men kvinnen er på dets side, og er dermed selv også stigmatisert. Tvetydigheten i figuren skal bli en utfordring for både barn og voksne å gå inn i.

Helle Riis, med leveregelen: "Det fins ingen øvre eller nedre aldersgrense for eksistensielle problemstillinger", snakket mye om aktualiteten i stykket, i forhold til foreldre og den oppvoksende generasjon i dag, hvor mange fristende stimuli erstatter nærheten, og medfører destruksjon på lengre sikt. Dagens prioriteringer og egoisme, avmakt osv. er områder som er blitt belyst i gjennomgangen av "Lille Eyolf", og det å prøve å fatte hva Ibsen ville med "Rottejomfruen".

Ibsen kommenterer aktørenes øyne flere ganger i skuespillet. Han refererer også til symbolet "onde øyne". Stykket tar for sig tema som ansvar og konfrontasjon, men handler også om lidenskap, sjalusi og misunnelse. I flere kulturer plasserer man et glassøye på strategiske steder, som symbolsk beskyttelse mot ubevisst ondskap. Utfra innholdet i "Lille Eyolf", hvor mye handler om å se og bli sett, eller ikke se / ikke bli sett, ville jeg at de deltagende barn og unge skulle modellere øyne. Vi har snakket mye med elevene om at noe av det verste for et menneske uansett alder er å bli oversett.

Porsgrund Porselæn har gitt porselensleire, brenning og glaseringsfarger og brenning på nytt, mens min søster som også er kunstner, Gita Norheim, har stått for koordinering, merking av øynene og arbeidet med de 2300 barna på de 22 skolene.

Rottejomfru-prosjektet ble en naturlig fortsettelse av prosjektet i Sæby.

Modellen av Rottejomfruen ble presentert i bystyret, som overraskende tok den enstemmig til seg. Figuren som er en blanding mellom en rotte og en kvinne, man vet ikke hvem som vokser ut av hvem, blir 7 meter høy og modelleres i grå betong. Ved at Rottejomfruen beskytter rotnene, disse forhatte vesenene, fremstilles hun på en måte som de utstøttes støtte. Rottejomfruen er en kvinne, som ser seg selv i sin fulle rett til å gjøre det hun tror på. Derfor blir min skulptur stolt i sin reising, der hun skuer utover Skienselva med over 2000 forskjellige og uttrykksfulle øyne.

Et annet ønske fra StøpeSkien var at skulpturen skulle inneholde et lekestativ aspekt. Derfor har jeg inkludert en rutsjebane/sklie, som gjør at både barn og voksne kan klatre opp på ryggen til rotta, og skli/rutsje gjennom den vanskelige/frastøtende delen rotta representerer og komme helskinnet ut på den andre siden. Komponist Geir Johnson (som også laget åpningsseremonien til "Damer i blest" og et verk til avduknin-gen av "Fruen fra havet") holder på med et stykke for to mannlige og kvinnelige sopraner kalt "Reisen mellom latter og gråt", til innsiden av Rottejomfruen.

Marit Benthe Norheim er billedkunstner.

StøpeSkien & prosjekt Rottejomfruen

Helle Riis

I 2006 er det hundre år siden Henrik Ibsen døde. Dette skal markeres nasjonalt i Norge. Verdens største dramatiker, nest etter William Shakespeare, er født i Skien i Norge og bodde sine 15 første år der. En oppvekst som har satt spor, spor vi finner igjen i den senere diktningen.

StøpeSkien er Skien kommune Ibsensatsing til barn og unge, og har som mål å gjøre Henrik Ibsens liv og diktning mer tilgjengelig. Ibsens liv og verker er en nasjonal kulturarv, og det ligger et stort ansvar å videreformidle den til nye generasjoner. Mange av Ibsens ord og uttrykk inngår faktisk i dagligtalen vår i Norge, men det er mer eller mindre ubevisst. Bare de færreste kjenner til hvem uttrykkene stammer fra, og hvilket stykke de kommer fra. Likevel må man kunne si at Ibsens diktning har preget vår identitet. Det er StøpeSkien sin fremste opp-gave å skape en deltagende og opplevelsespreget formidling slik at man på sikt oppnår at barn og unge får kunnskap om dikterens liv og ikke minst verker. Gjennom kunst som 'iscenesetter' legger vi til rette for opplevelser som skal stimulere nysgjerrigheten og øke innsikten.

Denne artikkel, Helle Riis' "StøpeSkien & prosjekt Rottejomfruen", og den foregående artikkel, Marit Benthe Norheims "Kunst som iscenesetter og identitetsforandrer", henger til en vis grad sammen.

Helle Riis beskriver, hvordan værket "Rottejomfruen" fungerer på StøpeSkie, hvad StøpeSkien er, og hvorfor og hvordan StøpeSkien har indgået et samarbejde med billedkunstneren Marit Benthe Norheim. Og Marit Benthe Norheim præsenterer nogle af sine udvalgte værker og tankerne bag dem, herunder bl.a. værket "Rottejomfruen".

Marit Benthe Norheim og Helle Riis var programsat i samme session på Oplevelseskonferencen i Aalborg under titlen "Kunst som iscenesætter og identitetsforandrer".

Red.

Navnet StøpeSkien kommer fra et av Henrik Ibsens mest kjente verker, nemlig Peer Gynt. I dette stykket opptrer figuren Knappestøperen med sitt umiskjennelige verktøy, nemlig støpeskjeen. Knappestøperen er ikke fornøyd med hvordan Peer Gynt lever sitt liv og vil derfor gi ham mulighet til å støpes om, slik at han får en ny sjanse. Vi kjenner ellers ordet i betydningen av at noe er i 'støpeskjeen', noe er i begynnelsen – i ferd med å ta form. I overført betydning kan vi si at ved å la barn og unge komme i 'StøpeSkien', er vi med til å gi barn og unge et større potensiale og varierte muligheter for å lære og oppleve. Vi er med på å fylle opp sekken med kulturell kapital.

Prosjekt Rottejomfruen blir til

I anledning det nasjonale Ibsenåret 2006 ønsket vi å gjøre et Ibsenprosjekt som ikke blir borte over natten. Vi ønsket oss noe som kunne vare lenge. Tradisjonelt formidles Henrik Ibsen gjennom teaterkunsten, naturlig nok, men det finnes jo også andre muligheter, nemlig å formidle Ibsens dramatikkk gjennom billedkunsten. Og la ord skape bilder og bilder skape ord. Ved å forevige en av Ibsens rollefigurer i en skulptur ville Ibsenformidlingen få flere ben å stå på. Vi bestemte oss for Rottejomfruen, en figur i Ibsens stykke Lille Eyolf.

Vi ønsket oss et funksjonelt skulptur-klatre-stativ for barn og unge, utformet som en Rottejomfru. Vi ønsket oss et samarbeid med en kunstner som uttrykker seg i skjæringspunktet mellom det figurative og non-figurative, en kunstner som er vant til å arbeide i 'størrelse XL', og til slutt ønsket vi oss en kunstner som jobbet med røffe materialer. Vi fant henne – hun bodde i Danmark – men hadde store deler av oppveksten bodd i Skien, Ibsens barndomsby. Marit Benthe Norheim takket ja til oppdraget, men var svært betenkt i starten. Benthe ringte seint og tidlig i en periode for å drøfte Rottejomfruens mørke og mangfoldige vesen, hun gikk meget grundig inn i Ibsens univers for å lete etter det som skulle være meningsbærende i hennes tolkning. Fra før kjente vi til et annet stort arbeid hun hadde laget i Skien, nemlig 'Damer i blæst' på renseanlegget til byens store fabrikk. Fem fantastiske kvinneskikkelser i betong, 6 meter lange med sterk beskyttelseskraft der de verner om fabrikkens renseanlegg. Og de berører oss enten vi er på vei inn til byen eller ut av byen.

Etter å ha tenkt mye frem og tilbake kom Benthe frem til at hun ønsket deltagelse fra barn i den kunstneriske prosessen. Slik hun også

hadde gjort med *Fruen fra havet* i Sæby. Dette var en tanke som passet som hånd i hanske for StøpeSkien sitt formidlingskonsept. Slik ble vi gjort kjent med prosjektet i Sæby. Vi måtte straks dra å besøke Sæby, se 'Fruen fra havet' og ikke minst møte den entusiastiske og inspirerende prosjektlederen og turistsjefen Inger Grund Pedersen. Vi knyttet kontakt og så umiddelbart muligheter for dansk-norsk samarbeid. Flere ideer er på bordet, og vi tror og håper at vi skal kunne videreutvikle og til slutt virkeliggjøre noen av disse.

Hvorfor Rottejomfruen?

Da Henrik Ibsen var en liten gutt bodde han på loftet sammen med en gammel tante i familien, faster Plough. Det er hevet over enhver tvil at det er denne kvinnen som er rollemodell for Rottejomfruen som han senere beskrev i stykket Lille Eyolf. Et tragisk stykke som handler om den lille gutten Eyolf som ikke blir sett, men selv ser uendelig mye. Som lite spedbarn falt han ned fra stellebordet da foreldrene elsket i sideværelset, Eyolf ble lam i det ene benet og måtte gå med krykke. På grunn av denne skaden var han forhindret i å gjøre det andre barn på hans alder gjør, og derfor hadde han drømmer og lengsler som det var umulig å realisere.

Illustration 1: Rottejomfruen i proces

Eyolfs handikap nager og gnager foreldrene, det ligger der hele tiden som en kraftig påminnelse om drifter og lidenskap, om det lokkende og farlige. På samme måte som Rottejomfruen lokker rottene, 'de uskyldige små skapningene', lokker hun lille Eyolf, en annen uskyldig skapning, til sjøen hvor de drukner. Et spennende moment er at Rottejomfruens egentlige navn er frøken Varg, og lille Eyolf spør i stykket om ikke Varg betyr Ulv. Videre spør han om det er sant som de sier at hun blir som en Varulv om natten (jmf gammel overtro).

Rottejomfruen er en skikkelse som både fascinerer og skremmer på en gang. I Ibsens drama er hun en gammel dame med rotteaktige trekk som går fra hus til hus og spør om det er noe 'som nager og gnager her'. Det siktes til rottene, men Ibsen spør også indirekte om det er noe som nager og gnager i menneskene. Skikkelsen og stykket er tragisk, men på samme måte som folkeeventyrene kan virke rå og brutale har de samtidig noe som appellerer veldig til oss. Vi vil ha eventyrene slik, vi ønsker ikke å bli spart for noe, det vil heller ikke barna! Og det er ganske ufarlig, for det ligger en egen beskyttelseskraft i litteratur og fortellertradisjon. Beskyttelsen ligger i at råskapen er foredlet gjennom kunstneriske uttrykk. Det er ikke slik at det grusomme skjer oss - eller

er en del av oss, men vi hører, leser og ser det kun visualisert for vårt indre øye. Den gamle mesteren Aristoteles, som også Ibsen nok har lest, sa at menneskene oppsøkte tragedier for å oppnå en renselse, katarsis. Ved å se tragedier i teateret levde publikum seg inn i konflikten, og gikk løftet ut som menneske.

På en måte kan man si at Rottejomfruen også ville 'rense', og fri menneskene fra det som var vondt, først og fremst rottene som var en plage for menneske-

Illustration 2: Rottejomfruen i proses

ne, men Rottejomfruen kunne nok se mer enn øyne kunne se, og dermed var hun en befrier på mange plan. Ved å klatre på eller bestige Rottejomfruen kan man si at det utføres en symbolsk handling hvor barn og unge legger fra seg det som nager og gnager. Når de sklir ned og av, så kan vi tenke oss at de har lagt igjen 'det nagende og gnagende' de har i seg.

For at skulpturen skal appellere til barn i størst mulig grad er det viktig at sansene blir aktivert. Berøring er en viktig sans mht til skulpturer. For barn er det å berøre helt naturlig, noe de gjør automatisk. Som oftest er det sånn at kunstverk bare er til å se-og-ikke-røre. Med et 'skulptur-klatre-stativ' med en innebygd tunnelsklie gir vi barn og unge mulighet til å gjøre det som er viktig for dem, nemlig å være fysiske, ta, røre og klatre på. Eksempelvis kan man klatre opp rottejomfruens rygg/kjole for så å skli ned igjennom hennes kropp, og komme ut mellom føttene.

Et Ibsenformidlingsprosjekt

Prosjekt Rottejomfruen er et Ibsenformidlingsprosjekt først og fremst. Derfor var en viktig del nettopp å tilrettelegge aktiviteter og tilbud for de involverte; elever og lærere. Å formidle Henrik Ibsen, Lille Eyolf og Rottejomfruen har hele tiden vært hensikten. Det å få direkte møter med kunstnere ute i skolen er en svært viktig og prioritert oppgave for myndighetene i Norge. Vi har en ordning som kalles den kulturelle skolesekken og som nettopp derfor har støttet prosjektet.

Følgende tilbud har blitt skreddersydd til de ulike skoletrinnene, for elever og lærere.

1. Inspirasjonsforedrag – møte med kunstner, for alle.
2. Workshop – hvordan jobbe med Ibsen i klasserommet, for lærere.
3. Inspirasjonsmøte i fabrikken – om leire, brenning og maling, for lærere.
4. Modellering av øyne – møte med kunstner, for elevene.
5. 'Vi er bokdetektiver' – en teateraktivitet i byen, for småskolene
6. Ny dramatik, 'Rotte på loftet' – en forestilling av Joakim Graasvold, for mellomtrinnet.
7. Teatersport med blick på Ibsen – et samarbeid med to skuespillere og en dramalinje i videregående skole, tilbud til ungdom.

Vårt valg av rollefigur er kontroversielt, men vi våger å stå for at kunstformidlingen nettopp skal berøre menneskers liv vel så mye som den estetiske dimensjon i kunsten. Det er et konfronterende tema vi har valgt som utsmykning for barn, og det er et helt bevisst valg. Kunst skal gripe, kunst skal være utfordrende og kunst skal få oss til å stille spørsmål. Det er kjent at Ibsens verker handler om eksistensielle problemstillinger, problemstillinger som opptar oss voksne, store temaer om liv og død, sorg og glede. Dette er temaer som også barn er opptatt av. Eksistensielle problemstillinger har ingen alder, og dette prosjektet er en konsekvens av dette. Prosjektet viser at kunst handler om mer enn det rent estetiske, det handler om det å være menneske og om det som omgir oss i det daglige.

Plassering

Skulpturen blir visuelt slående i sin utforming, og plasseringen er derfor av vesentlig betydning. Skulpturen er tenkt i nærheten av det våte element, og hva er vel mer passende enn en bystrand hvor barn og voksne ferdes både sommer og vinter. Stedet er også riktig mht at Rottejomfruen i Ibsens skuespill er knyttet til vannet, det er der hun drukner 'gnagerne'. Bakkestranda har blitt en yndet sted for tur, bading og rekreasjon, og vi tror en storslått skulptur, godt synlig fra vannet ville være med å gi stedet et særpreg. Skien får et nytt landemerke med Rottejomfruen, og denne delen av byen får et nytt 'rom'. Dette nye rommet vil bli et rom svært mange får et forhold til. Ikke bare for de deltagende som kan ta med seg mor og far og bestemor for å vise sitt øye i skulpturen. Stedet vil skape et nytt inntrykk hos forbispasserende, kjørende eller trimmende. Det er ikke bare vi som tar stedet og iakttar det, stedet tar også oss. Det som før var en grønn gresslette er nå et sted fylt

"Som få formår Benthe at forene, forsterke og bruke det lokale afsæt til at bygge et universelt budskab. Derved skaber hun en kolossal forankring af sine værker, men også et sjældent personligt engagement i historie, identitet og vilkår for de mange mennesker, hun har mødt undervejs".

Kulturkonsulent Thomas Østergaard, i *Billedkunstneren Marit Benthe Norheim*, s. 16 Thaning & Apel.

med mening og et innhold, tenkt ut fra en helt konkret ide. Kunst både former og forandrer identiteten.

Hva får barn og unge igjen for å delta i et slikt prosjekt?

- Et møte med kunstner vil gi elevene et tettere forhold til kunstverket.
- En skulptur i det offentlige rom kan bli et symbol og et varemerke i byen de vokser opp i.
- Et slikt symbol vil kunne være med å skape identitet og tilhørighet til nærmiljøet.
- En skulptur som er forankret i Ibsens dramatik, på barns premisser, vil fange oppmerksomheten, stimulere fantasien og ikke minst vekke nysgjerrigheten for Ibsen og hans verker på lengre sikt.

Samarbeid

Kunst og kulturinstitusjoner spiller en sentral rolle i et samarbeid som dette. Pedagoger, elever, lærere, kulturformidlere og kunstnere har bidratt på ulikt vis i prosjektet.

Skulptur-klatre-stativet Rottejomfruen vil inngå i all fremtidig Ibsenformidling til barn og unge, lokalt så vel som regionalt, på samme måte som andre Ibsen-severdigheter. Rottejomfruen vil gi en ny dimensjon ved Ibsenformidlingen.

En annen dimensjon er hva skulpturen vil bety for byens turisme og reiseliv. Kan hende også Skien vil oppleve det Sæby opplevde i etter-

"Billedhuggeren Marit Benthe Norheim er en af de kunstnere, der på en forbilledlig og aktuel måde har skabt en perlerække af skulpturværker i det offentlige rum. Hun har på en iøjnefaldende og kvalificeret måde formået at skabe skulpturer, der etablerer uventede visuelle dialoger med omgivelserne – både inde og ude. Værkerne er identitetsskabende og giver det sted, hvor de er anbragt, nye betydninger".

Else Marie Bukdahl i *Billedkunstneren Marit Benthe Norheim* s. 40.

kant; mange tilreisende, et utvalg av reiselivsprodukter som små suvernirer, postkort, stearinlys, minimodeller, bilder i marketing og reklame m.m. Og ikke minst avstedkom en ny kreativitet i forhold til Ibsen og hans teaterstykke *Fruen fra Havet*.

Rottejomfruen i Benthe sin utforming har blitt et tohodet vesen! Rottejomfruen var kallenavnet, frøken Varg det egentlige navnet. Våre tolkninger er kun helt i starten ved dette verket, de vil aldri ta slutt. Ibsen ga oss noe, Benthe har gitt oss enda mer, og til syvende og sist er det publikum selv som gir resten. Det er helt opp til oss!

www.norheim.dk
www.rottejomfruen.no
www.stopeskien.no

Helle Riis, StøpeSkien, Skien, Norge